

Chaloupková, Lygžima

[Gjalchän, Sönam. Zrcadlo králů: tibetská kronika 14. století]

Religio. 1999, vol. 7, iss. 1, pp. 105-107

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124880>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

mnohokrát; často protikladnými způsoby, a to i badatelé katolickými (O. Březina – jeden příklad za všechny). V dalším bude jistě hodně záležet na posouzení Putnova díla kritiky z řad literárních historiků, religionistů a badatelů z řad církevních kruhů. Ale nejvíc je žádoucí, aby Martin C. Putna, případně někdo jiný stejně seriózně, jak je to vlastně recenzované práci, pokračoval v bádání o katolické literatuře od roku 1918 do současnosti.

LADISLAV SOLDÁN

Zrcadlo králů. Sönam Gjalchän. Tibetská kronika 14. století, Praha: Vyšehrad 1998, 337 s.

S velkou radostí a potěšením otevíráme další knihu klasické tibetské literatury, zprostředkovanou nám dr. Josefem Kolmašem. *Zrcadlo králů* představuje úplný překlad tibetského textu historické kroniky ze 14. stol., jejímž autorem je tibetský učenec Sönam Gjalchän.

Kniha seznamuje čtenáře s historickým vývojem Tibetu od dob nejstarších až po 14. století. Zvláště široce zachycuje tzv. „královské“ období (7.-9. stol.), kdy Tibet dosáhl největšího rozkvetu a rozmachu svého politického a vojenského postavení v Asii. V té době Tibet udržoval rovnocenné a partnerské vztahy s Čínou, měl rozsáhlé kulturní a náboženské kontakty s Indií a ohrožoval vojenskými výboji sousední státy.

Jak bylo zvykem v tibetské literárně historické tradici, hlavní události se líčily vždy z pohledu šíření buddhismu v této zemi. Nejinak je tomu i v této kronice. Z barvitého vyprávění množství legend a mýtů mistrovsky přetlumočených J. Kolmašem se dozvídáme o začátcích šíření buddhismu v Tibetu, o jeho soupeření s místním náboženstvím bön, o vítězství buddhismu, jeho bouřlivém vývoji a úpadku a o znovuoživení Buddhova učení v 11. století.

Kniha má celkem 18 kapitol. V prvních sedmi hlavách se vypráví o vzniku vesmíru, o genealogii indických králů, o příchodu Buddyho Šákjamuniho na svět a šíření jeho učení do Číny, Tangutska a Mongolska.

Podle legendy je patronem Tibetu bódhisattva Avalókitéšvara, který se slítoval nad tibetskou zemí, dosud neobrácenou na víru žádným z předchozích buddhů. Proto se bódhisattva proměnil v opičáka, ve spojení se skalní démonkou-rákšasí založili rod Tibeťanů a vzniklé živé tvory rozdělili do 6 stavů. Tato legenda je velmi populární a představuje jednu z nejpřekládanějších pasáží této kroniky.

Osmá kapitola podává stručný výčet pokolení legendárních a polohistorických tibetských králů do 7. století. Za doby panování krále Lha Thothi Nänšala na střechu královského paláce Umbu-Langkhar spadly z nebe dary – schránka s buddhistickými knihami, miska a pečeť – a zaznělo proroctví, že jejich význam bude pochopen až v pátém pokolení. Zásluhou uctívání těchto tvůrčích a tajuplných darů dosáhl král požehnaného věku sto dvaceti let a s jeho jménem je spojován začátek šíření buddhismu v Tibetu.

Kapitoly 9 až 17 jsou věnovány období panování nejslavnějšího tibetského krále Songcän Gampa (630-650). Tento král spolu se svými dvěma manželkami – nepálskou princeznou Thicün a čínskou princeznou Wenčcheng – vládl v Tibetu s pomocí zákonů, založených na desateru ctností a usiloval o slávu a šíření Buddhova učení. Zmíněné princezny se dosud považují v Tibetu za převtělení bohyně Zelené a Bílé Táry. Literární téma jejich strastiplného a dobrodružného putování do Tibetu, oplývající fantastickými a pohádkovými prvky, je zpracovávalo v Tibetu po staletí a stále se těší přízni vděčných čtenářů. Příjezd čínské princezny Wenčcheng do Tibetu má odezvu i v současné umělecké tvorbě.

Za panování krále Songcän Gampa byl ministr Thönmi Sambhóta vyslán do Indie, kde vytvořil tibetskou abecedu. Díky tomu se pak v zemi začala šířit vzdělanost a buddhistické náboženství. Vznik četných buddhistických chrámů v Tibetu vysvětluje kronika takto: věštba určila, že tato země svým tvarem připomíná naznak ležící démonkou-rákšasí, které dříve v hojném počtu ovládaly tuto zem. K jejich potlačení byly vybudovány četné buddhistické chrámy jak v centrální části Tibetu, tak v jeho okrajových oblastech. Mnoho místa v kronice zaujímá vyličení stavby dvou hlavních chrámů ve Lhase –

Thulnang a Ramočhe, které prý vznikly pod přímým vedením nepálské a čínské princezny. Sám král Songcän Gampo se zúčastnil budování těchto chrámů a pro jejich slávu a věčné trvání nechal ukryt v obou svatyních poklady: texty svatého učení, mantry, zaklínadla a požehnání, zlato, stříbro a drahokamy, mísy hojnosti a další zásoby cenných předmětů, jež měly sloužit ku prospěchu budoucích pokolení Tibetu.

Historicky nejceněnější je 18. kapitola, která zahrnuje popis dynastických rodů v Tibetu od 7. až do 14. století. Jiným slavným tibetským králem byl Thisong Decän (755-785), za kterého byl vybudován „slavný, nepředstavitelný, neměnný a samovzniklý“ chrám Samjä. Při četbě této kroniky se čtenář jakoby mávnutím kouzelného proutku ocitá v tomto velkolepém chrámu, ozdobeném snad všemi sochami a zobrazeními buddhů a bóddhisattvů deseti směrů, prohlédne si jeho nádherné nástěnné malby, ozdobené různými výjevy z nejznámějších suter a zúčastní se oslavy jeho vysvěcení, vyslechne pochvalné ódy samotného krále Thisong Decäna a jeho pěti manželek, proslovy indických panditů a tibetských hodnostářů, písně mnichů a mnišek a černohlavého tibetského lidu.

V téže době přišli z Indie slavní mistři Padmasambhava a Šántarakšita, Vimalamitra a jeho žáci, kteří začali překládat posvátné buddhistické texty. Tehdy se také konala známá disputace mezi představiteli indické školy buddhismu v čele s Kama-lašlou a čínskými buddhisty, jejichž představitelem byl mnich (che-šang) Mahájána.

Další zajímavou postavou je poslední velký dharmarádza Tibetu – Ralpačän (817-841), horlivý stoupenec buddhismu, který zřídil školy meditace a posílil vliv mnišské komunity v Tibetu. Znenadání byl však uškrcen protivníky víry, kteří usilovali o zrušení duchovních zákonů. Na trůn byl poté dosazen Ralpačänův bratr, nevěřící král Langdarma, za něhož nastal v Tibetu úpadek buddhismu. Bořili se kláštery, posvátné knihy se pálily nebo se vyhazovaly do řek, mniši byli potupeni a rozutekli se do hor. Jeden z posledních svatých mužů v Tibetu, Palgji Dordže, zachránil zem, když v černém převleku a na černém koni dorazil do Lhasy a zabil hřšného krále Langdarma, poraziv ho z dálky střelou z luku. Od té doby Tibet už

nikdy nebyl silným centralizovaným státem s jednotnou vládou a řízením, jeho moc se postupně rozdrobila a rozštěpila mezi jednotlivé tibetské rody. Oživení buddhismu začalo teprve s příchodem indického reformátora Atiši v 11. století a díky působení nové generace překladatelů buddhistické literatury, jako byl Rinčhen Zangpo a další. Ale to už patří do jiné kroniky.

Zrcadlo králů bylo napsáno v r. 1368. O sto deset let později, v roce 1478, bylo vydáno xylograficky. Jeden exemplář tohoto unikátního lhaského vydání se nachází v knihovně Orientální fakulty Sankt-Petěrburgské univerzity, v transliteraci bylo vydáno ruským tibetologem B. Kuzněcovem v r. 1966. Kuzněcov také přeložil do ruštiny nejceněnější 18. kapitolu této kroniky a opatřil ji rozsáhlým komentářem.

Zrcadlo králů bylo přeloženo dvakrát do klasické mongolštiny (v 17. stol.) a do kalmyčtiny. Z tohoto kalmyckého překladu ruský akademik J. Schmidt v 19. století přeložil rozsáhlé úryvky do němčiny, čímž se tato kronika stala známou v evropských tibetologických kruzích.

V polovině 20. století bylo *Zrcadlo králů* celkem třikrát přeloženo do čínštiny. Počítá se od konce 19. století různými evropskými tibetology, např. H. W. Wenzel, B. Laufer, G. Tucci, H. Hoffmann, M. Hermanns, B. Kuzněcov, I. Kania, H. Eimer a C. Vogel překládali jednotlivé kapitoly této kroniky, hlavně pasáže z její 18. kapitoly týkající se stavby a vysvěcení chrámu Samjä, úryvky pojednávající o náboženství bön, vybrané mýty a legendy z 1., 6. a 7. kapitoly atd.

Existují dva úplné překlady této kroniky do angličtiny. Jeden z nich pochází od japonského učenice T. Mitsushimy a byl vydán v Tokiu v letech 1975-1977; druhý anglický překlad, vědecky fundovaný a bohatě dokumentovaný, byl pořízen dánským badatelem P. K. Sørensenem v r. 1994.

Český překlad J. Kolmaše vychází z dergeského vydání. Během svého pobytu v Pekingu, ještě jako student, začal opisovat tuto kroniku z xylografického exempláře, uloženého v knihovně Ústředního národnostního ústavu v Pekingu. Svůj opis (627 stran) později porovnal s moderními tisky, vydanými v letech 1973 a 1981, a s transliterovanou edicí lhaského textu z r. 1966.

Překlad tak rozsáhlého středověkého textu z tibetštiny představuje nesmírně těžký úkol jak z hlediska obsahové stránky, tak pro zvládnutí literárního slohu. J. Kolmašovi se podařilo obojí: vyprávění je věcné a výstižné, jazyk překladu je květnatý a poetický, což odpovídá originálu, jsou v něm zachovány původní tibetské výrazy i básnické metafory, místy se vyskytuje i veršovaná próza. Celkově kniha přináší vznešený a neopakovatelný ráz starobylých tibetských kronik. Zdá se nám, že po skvělém překladu *Tajné kroniky Mongolů* dr. P. Pouchou z klasické mongolštiny do češtiny v r. 1955 představuje toto dílo druhý vydařený překlad historické kroniky z originálního orientálního jazyka do češtiny.

Kromě samotného překladu kniha obsahuje černobílé ilustrace tibetského krále Songcän Gampa a jeho dvou manželek, mapku pohřebiště tibetských králů atd. Podobně jako ve všech dalších pracích J. Kolmaše najdeme i zde pečlivě zpracovaný seznam literatury, jmenný a věcný výkladový rejstřík a fundovaný doslov překladatele, seznamující čtenáře s uvedenou problematikou. Zvláště důležité jsou chronologické tabulky tibetských vládců s uvedením data jejich panování a tradičního tibetského letopočtu, který se opakuje v šedesátiletých intervalech. Knihu doporučujeme všem zájemcům o Tibet jako nepostradatelnou pomůcku, jež poskytuje spolehlivou informaci o historických událostech v této zemi a o jejich vládcích ve středověku.

LYGŽIMA CHALOUPOVÁ

Umberto Eco, Umění a krása ve středověké estetice, Praha: Argo 1998, 239 s.

Konečně se začínají objevovat překlady novodobých milníků evropské medievalistiky. Zasloužila se o to (kromě jiných) v nakladatelství Argo i Edice historického myšlení, řízená historikem M. Nodlem, kde již vyšly práce Le Goffovy a Dubyho. K nim se nyní řadí nejdůležitější odborná práce italského sémiologa Umberta Eca *Umění a krása ve středověké estetice*, jehož si širší čtenářské publikum spojuje s romány *Jméno*

růže, *Faucaultovo kyvadlo* a *Ostrov včerejšího dne*. Dvanáct kapitol ze středověké estetiky se přibližuje tématu z různých zorných úhlů a nelze proto knížku považovat za systematické shrnutí látky. O to více však jde o inspirativnost a domyšlení. Osou všech úvah je vztah křesťanské teologie ke krásnu a umění. Autor je začten do spisů církevních otců, mystiků i scholastiků a představuje myšlenkový podíl Augustinův, Pseudo-Dionysiův, viktorinů, chartreské školy, františkánů, Tomáše Akvinského i Mikuláše Kusánského. Hlavní linii volně skládaných kapitol představují novoplatonské tradice a vpád aristotelismu, které se zviditelňují ve vztahu k symbolu, alegorii a didaktické funkci uměleckého díla. Právě úvahy o znakové povaze artefaktů mohou nejvíce zaujmout religionistu, který chápe náboženské symboly jako empirické jevy, které odkazují k neempirické (náboženské) skutečnosti.

PAVEL SPUNAR

Jacques Le Goff, Středověká imaginace, Praha: Argo 1998, 230 s.

Kniha J. Le Goffa je souborem článků, který ve Francii vyšel poprvé v r. 1985, ve 2. vyd. v roce 1991. Kromě předmluv k oběma vydáním a stati „Dlouhý středověk“ obsahuje šest částí: „Tajemno“, „Prostor a čas“, „Tělo“, „Literatura a imaginace“, „Sny“ a „Na cestě k politické antropologii“. Ke knize je připojen zasvěcený doslov Františka Šmahele, který seznamuje čtenáře s osobností významného francouzského historika i s problematikou, kterou se on i „nová historie“, k jejímž vůdčím představitelům je řazen, zabývá.

V obou předmluvách Le Goff rozebírá pojmy, které bude používat ve své knize, tj. pojmy jako „imaginace“, „reprezentace“, „symbolika“, „ideologie“, „obraz“, „tajemno“, a jejich případné vzájemné vztahy. V první z nich se už také dostává k tématu, jemuž je zasvěcena úvodní část jeho knihy, tj. k problému datování středověku.

V souvislosti s ním informuje nejprve o historii periodizace na starověk, středověk